

183. Antequam finem imponamus huic tractationi unum verbum addendum est de quibusdam aliis notionibus, pulchritudini affinis aut oppositis. Pulchro opponitur *turpe* vel *deforme*, quod si in deformitate præcellat, *horridum* vocatur: quare sicut pulchrum placet et allicit, ita e contrario turpe aversionem, abominationem generat horridum. Pulchro etiam opponitur *ridiculum*, quod ex Aristotele est defectus vel *erratum quoddam et turpitudine sine dolore et non habens vim interimendi* (1). «Exempli gratia facies ridicula est, quæ est turpis ac distorta, sed ita ut turpitudine neque dolore neque interitum afferat ei, qui habet talem faciem» (2). Et videtur etiam esse in ridiculo aliquam gratiam admixtam deformitati, unde risus excitatur. *Locus*, inquit Cicero, *et quasi regio ridiculi... turpitudine et deformitate quadam continetur, hæc enim videntur, vel sola vel maxime, quæ notant et designant turpitudinem aliquam non turpiter* (3).

Cum pulchro cognationem quamdam habent *sublime*, *venustum* et *gratiosum*. Sublime differt a pulchro excessu magnitudinis. Pulchrum enim justam in objecto magnitudinem in objecto vindicat, quæ nec parva nimis sit, nec ita magna, ut intuitum intellectus excedat, sed plene comprehendi ab ipso possit. Et ratio est, quia objectum pacem illam et jucundam quietem, propriam pulchritudinis, gignere in animo nequit, nisi totum sub aspectum et captum facultatis cognoscivæ cadere possit (4). Quare sublime definiri potest objectum ita perfectum, ut intuitionem excedat cognoscentis. Et sic etiam effectum differt a pulchro, quia sicut pulchrum suavem excitat delectationem ac jucunditatem, sic sublime parit stuporem, reverentiam, immo et terrorem. Materia et quasi regio propria sublimis est infinitum, Deus, et quicquid ad opera divina refertur, vel quoddam præ se fert divinitatis sigillum; hæc enim talia sunt, quæ cum animo contemplanda proponuntur, mente

(1) Arist. *Poetic.*, cap. 2.(2) Sylvest. Mauri ex Aristotele, in paraphrasi *Poeticæ*, cap. 2, art. 1, n. 7.(3) Cicero, *De Orat.*, lib. 2, cap. 58.(4) Cfr. Arist. *Poetic.*, cap. 5.

comprehendi nequeunt in tota sua magnitudine. Tamen minus proprie dicitur etiam sublime de rebus creatis humanisque actionibus, quando nempe consuetum modum aut mensuram in suo ordine superant. Plura de his dabunt Taparelli (1) alique, ac potissimum de re rhetorica scriptores.

Venustus, ut jam superius inuimus, non aliunde videtur discerni a pulchritudine, nisi ratione parvæ magnitudinis; quæ enim proportionem quidem habent in suis partibus et reliqua ad pulchritudinem necessaria, pusilla tamen sunt, *bella* dici solent ac *venusta*.

Denique gratia, quamvis quandoque sumatur pro venustate, potissimum videtur motus et actiones respicere, estque is decor sive concinnitas gestuum ac motuum corporis, qua quis in habitu, incesso, sermone aliusve actionibus ita se gerit, ut intuentibus placeat, fiatque acceptus et gratiosus.

DISPUTATIO TERTIA.

DE QUIBUSDAM ENTIS DIVISIONIBUS AC POTISSIMUM DE ENTE INCREATO ET CREATO.

184. Cum ad cujusvis scientiæ tractationem spectet præcipuus objecti sui partitiones tractare, exposita jam in superioribus entis ratione, declaratisque attributis ejusdem aut proprietatibus, restat, ut ad suprema quædam entium genera enucleanda gradum faciamus, omissis aliis, quæ si minutim hic essent persequenda, nimis a sua sublimitate descenderet Metaphysica, immo et campum cæteris scientiis assignatum invaderet. Et divisiones quidem hujusmodi suprema multas solent auctores commemorare, quales sunt illæ in *ens reale et rationis, per se ac per accidens, unum et multa, absolutum et relativum, infinitum et finitum vel increatum et*

(1) Opusc. cit., paragr. IV, n. 3.

creatum, necessarium, et contingens, immutabile et mutabile, æternum ac temporaneum, simplex et compositus, actum et potentiam, actuale et possibile, vivens et non vivens, spirituale et corporeum, intellectivum et non intellectivum, substantiam et accidens, ac demum in decem prædicamenta seu categorias. Verum non de his omnibus agendum nunc est. Nam quædam in alios tractatus commodius reservantur, qualia sunt ens spirituale et corporeum, vivens et non vivens, intellectivum et non intellectivum, de quibus oportunior locus disputandi erit in ea parte naturalis Philosophiæ, quæ agit de Anima. De Prædicamentis sicut etiam de substantia et accidenti, speciales mox instituentur disputationes. Absolutum autem et relativum ens explicabitur, cum de Relatione, quæ unum est de prædicamentis, sermo erit. Æternum etiam et temporaneum, cum de prædicamento Quando disputabitur, patefient. Aliæ demum sunt divisiones entis, de quibus superius dictum est (1), quæ inter divisiones entis, prout est objectum Metaphysicæ, numerandæ non sunt: hujusmodi sunt divisiones entis in reale et rationis, per se et per accidens. Nam ens rationis nec communem conceptum realemve convenientiam cum ente reali habet, nec intra ambitum objecti Metaphysicæ continetur (2). Et idem valet de ente per accidens, quatenus importat ens per aggregationem, nam ut in Logica probatum est, scientiarum objectum non est ens per accidens, verum ens per se (3). De divisione etiam entis in unum et multa, jam superius (4) monuimus eam bifariam intelligi posse: primo ita ut per unum significetur id quod per se unum est, per multa vero id, quod solum per accidens est unum; secundo ita, ut per unum intelligatur id, quod et actu et potentia indivisum est, per multa vero id, quod licet actu per se unum est, potest tamen dividi in multa, quia compositum est: nec amplius dicendum occurrit de hac entis partitione. Itaque cæteræ, quæ restant ex modo relatis divisionibus, enucleandæ nunc sunt in præsentī disputatione.

(1) Num. 27 seqq. et 82.

(2) Vide supra, n. 9; γ.

(3) Cfr. Suarez, disp. *Metaph.* 4, sect. 8, n. 4-5.

(4) Num. 74.

CAPUT I.

DE DIVISIONIBUS ENTIS
IN CREATUM ET INCREATUM, INFINITUM ET
FINITUM, ET DE RELIQUIS HUIUS
ÆQUIVALENTIBUS.

ARTICULUS I.

185. Divisio entis, quam primo loco explicandam assumpsimus, est divisio in Deum et creaturas, quæ multis modis proponi solet, nempe in ens *increatum* et *creatum a se et ab alio*, *necessarium* et *contingens*, *per essentiam* et *per participationem*, *purum actum* et *potentiale*, *infinitem* et *finitum*. Siquidem omnes istæ divisiones rem eandem eademque extrema exhibent, re enim vera nomine Dei intelligitur ens a se, quod necessario existit, estque ens per suam essentiam, purissimus actus absque ulla potentialitatis admixtione, et infinitum, quemadmodum suo loco demonstrabitur; e converso ens vero creatum seu creatura, ab alio et contingenter existit, atque adeo est ens solummodo per participationem, potentiale ac finitum, ut vel ex ipsa terminorum expositione innoscit. Neque alia est inter omnes hasce divisiones differentia, nisi quod aliæ aliis clariiores et magis obvios præ se ferant terminos. Nec vero probandum nunc est dari hujusmodi genera entium in rerum natura. Id solum notare sufficiat, dari entia creata, contingentia et ab alio, experientia ipsa manifestissime patere: posita vero re aliqua existente, ineluctabiliter demonstratur existentia causæ primæ entisque increati, necessarii et a se, quemadmodum videndum est in peculiari tractatu de Deo, ubi omnia atheorum effugia præcludentur. Quamobrem solum exponendæ hic sunt prædictæ divisiones, declaratis rite terminis.

§ I.—ENS A SE ET ENS AB ALIO.

186. Ens a se, ut ipsa vox satis indicat, est ens habens esse ex se ipso, non quidem in sensu causali et positivo,

Ens a se,

quasi sit ens sibi ipsi *esse* communicans, sed in sensu negativo, quatenus nempe sit ens, quod a nullo alio habeat aut possit habere esse causatum. Sensus enim ille positivus causalis absurdus plane est. Quo nampe pacto possit aliquid sibi ipsi *esse* tribuere? Sane quod sibi ipsi *esse* tribuere fingitur, vel existit eo instanti, vel non existit. Si existit, profecto nequit sibi communicare id, quod jam habere supponitur; si vero nondum existit, nequit quippiam agere vel communicare, nisi eversum velis principium causalitatis. Est ergo ens a se negative intelligendum illud, quod per nullius alterius causalitatem habet *esse*, seu quod non dependet ab alio in existentia. Vel si mavis id positive quodammodo interpretari, est id quod in sua essentia habet rationem sufficientem suæ existentiae, atque adeo *ex seipso* est, seu cuius essentia est *esse*; nam sicut humanitas seipso est rationalis, et calor seipso calidus est, non autem per aliquam formam superadditam, ita ens a se ex necessitate suæ essentiae existit, non vero per aliquid essentiae accedens constituitur existens, neque per extrinsecam causalitatem. Quamobrem Verbum et Spiritus Sanctus in divinis, licet a Patre procedant, non sunt entia ab alio, quia non habent *esse* per dependentiam et causalitatem alterius, sed accipiunt per ineffabilem communicationem illud ipsum *esse* Patris, quod a nullo est, et per illud constituuntur, si ita loqui fas est, unum idemque ens cum Patre. Verum hæc ad Theologos spectant (1).

ens ab alio: E contrario ens ab alio est ens habens *esse* dependens et causatum ab alio. Talia sunt omnia entia creata.

§ II.—ENS NECESSARIUM ET CONTINGENS.

necessarium, 187. Ens necessarium hic intelligitur id quod ita habet *esse*, ut nequeat eo carere, quia nempe existit ex intrinseca determinatione et exigentia essentiae suæ. Et e converso contingens: est illud ens, quod ita est, ut possit etiam non esse, spectata ratione suæ essentiae, vel ita non est, ut possit esse seu non repugnet esse, nam quod ita non est, ut repugnet esse, non contingens, sed impossibile est. Quare necessarium

(1) Cfr. Suarez, disp. 28. *Metaph.*, sect. 1, n. 10.

hic sumitur, non quatenus opponitur libero, sed quatenus condistinguitur a pure possibili et indiferenti ad existendum vel non existendum. Id quod probe intelligendum est, siquidem sunt quædam entia, quæ necessario existunt quodammodo, quoniam sunt effectus causarum necessario agentium, et nihilominus sunt entia verissime et purissime contingentia; quia quod necessario existant, non procedit ex propria sua conditione exigentiaque suæ naturæ, sed ex conditione causæ suæ. Unde si supponatur causa eorum non existere vel non habere in promptu prærequisita ad agendum necessaria, nunquam existerent. At vero ens necessarium seu necessario existens, quia est ens a se et ex vi propriæ essentiae existens modo superius declarato, repugnat non esse, quia est contradictio in terminis ens essentialiter existens existentiam quam carere (1).

Hinc patet etiam non posse dici entia simpliciter necessaria substantias creatas spirituales, quæ quandoque appellantur necessariae (2). Per hanc enim appellationem nihil aliud de illis intenditur significare, nisi quod sint natura sua incorruptibiles, seu tales quæ non habeant intrinsecam potentiam aut principium corruptionis, atque adeo si semel ponantur in *esse*, postulant semper esse, et in hoc sensu necessariae quodammodo sunt. Non tamen simpliciter necessariae sunt, quia cum *esse* non habuerint nisi per creationem, potuerunt simpliciter non esse, nec porro fuissent nisi ex libera voluntate Creatoris: itemque quoniam omne ens creatum nequit durare in *esse*, nisi per divinam conservationem, ut nunc supponimus, si Deus influxum suum, quo substantiæ huiusmodi perseverant in *esse*, retraheret, ut potest absolute loquendo retrahere ratione suæ perfectissime libertatis in omnibus operibus ad extra, illico in nihilum abirent. Ac proinde non existunt absolute et simpliciter vi essentiae suæ, sed solum durant necessario in *esse*, ex suppositione quod creentur a Deo et conserventur, prout natura earum postulat. Unde etiam ea ipsa, quam habent, existendi necessitas participata est.

quo sensu
substantiæ spiri-
tuales dicuntur
quandoque ne-
cessariae.

(1) Cfr. Suarez, loc. nup. cit., n. 11.

(2) Vide v. g. apud S. Thom., lib. 2 *Contr. Genit.*, cap. 30.

Ens
necessarium in
operando

Præter hanc necessitatem in essendo propriam entis necessarii, est alia necessitas in operando, a qua etiam non solent denominari res simpliciter entia necessaria; ea reperitur in causis quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis ita operantur, ut nequeant non operari. Verum de hac necessitate in operando, alibi fusius disserendi porrigetur occasio. Haud etiam abs re fuerit hic varia genera necessitatis ac necessarii exponere: verum quia de his non uno in loco, quæ ad rem intelligendam sufficiunt, dicta fuerunt in Logica, ad alia jam properandum nobis est.

§ III.—ENS PER ESSENTIAM ET ENS PER PARTICIPATIONEM.

Ens per parti-
cipationem.

188. Ut melius intelligatur, quid sit ens per essentialiam, prius oportet declarare, quid sit ens per participationem. *Participare nihil aliud est*, inquit, Angelicus, *quam ab alio partialiter accipere* (1), vel *quasi partem capere* (2). Et secundum hoc forma aliqua vel prædicatum attribuitur per participationem subjecto vel enti alicui, quando non spectat ad eius essentialiam. Sic homo dicitur et est sapiens et albus vel sanctus per participationem, quia formæ illæ, a quibus ita denominantur, non sunt ipsa hominis essentialia, sed aliquid ipsi superadditum. Patet enim id, quod homo ex sua propria essentialia non habet, aliunde debere accipere, atque adeo participare.

Præterea licet forma vel prædicatum spectet ad essentialiam subjecti, potest adhuc ei convenire per participationem et nonnisi per participationem, si non integre et adæquate ac totaliter possideatur, sed secundum partem dumtaxat. Sic Petrus est homo per participationem, quia non est *omnis homo*, tota nimirum species humana, sed pars ejusdem; et homo pariter est animal et substantia per participationem, quia dantur præter ipsum alia animalia et substantiæ (3). Quare quævis forma vel prædicatum pluribus conveniens univoce, singulis inest per participationem, licet spectet ad

(1) Lib. 2, de Cælo et Mundo, lect. 18, litt. g., sup. text. 64.

(2) Opusc. sup. Boet. de Hebdomad., lect. 2. Cfr. Quodlib. 2, q. 2, a. 1.

(3) Vide S. Thom., Opusc. sup., Boet. de Hebdomad., lect. 2; lib. 1, *Metaph.*, lect. 10, paulo post init. Cfr. Quodlib. 2, q. 2, a. 1.

eorum essentialiam (1); quia cum forma ejusmodi sub sua amplitudine et extensione plures aut species aut individua complectatur, a singulis nonnisi partialiter possidetur.

In primo ex his duobus modis, quibus aliquid dicitur per participationem prædicari, proculdubio aliud est subjectum participans et aliud forma ipsa participata, a qua denominationem aliquam suscipit. Sed etiam in secundo modo idipsum locum habet. Nam in Petro aliud est, saltem secundum conceptum, ratio hominis et aliud ratio individuationis propriæ. Quod si Petrus nihil diceret præter hominem, sed esset ipse homo, non posset species humana multiplicari in individuis. Et simili modo ratiocinandum est de quavis ratione generica respectu specierum et individuorum ut per se patet. Unde in utroque casu participans se habet ad formam participatam, sicut subjectum et potentia ad actum (2).

Verum hic ulterius etiam concludere possumus, in quocumque ente inest compositio et pars præter partem, inesse quoque participationem, tunc enim quævis pars non coalescit in totum, nisi per alterius partis superadditæ participationem. Quæ cum ita sint, quodvis prædicatum vel denominatio exprimens formam, quæ non sit totaliter et adæquate ipsum subjectum, de quo prædicatur, sed pars ejus, convenit ipsi per participationem (3). Ad rem Aquinas: *Quandocumque... aliquid de altero prædicatur per participationem, oportet ibi aliquid esse præter id, quod participatur* (4). *Quod enim totaliter est aliquid, non participat illud, sed est per essentialiam idem illi. Quod vero non totaliter est aliquid, habens aliquid aliud adjunctum, proprie participare dicitur. Sicut si calor esset per se existens, non diceretur participare calorem, quia nihil esset in eo nisi calor. Ignis vero, quia est aliquid aliud, quam calor, dicitur participare calorem* (5).

Illud tandem addendum est, quamcumque formam et entitatem causatam, sive simplex sit sive composita, eo ipso

(1) S. Th., 1.º Contr. Gent., c. 32, arg. 4.^a, *Amplius*.

(2) S. Thom., Quodlib. 3, q. 8, art. unic. Cfr. 1.º Contr. Gent., cap. 38, arg. 4.^a, *Item...*

(3) Cfr. S. Th., 1 p., q. 3, a. 2.

(4) Quodlib. 2, q. 2, a. 1.

(5) S. Th., 1.º Met., lect. 10, initio.

quod causata sit, esse quoque participatam, quia non existit nisi per participationem suæ causæ (1). Sed revera hic modus participationis implicat etiam participationem nuper expositam, licet ratione ab eo discriminetur. Nam vel res causata, seu effectus adæquat virtutem causæ, unde manavit, vel non. Si non adæquat, non nisi *partialiter accipit virtutem* causæ. Si adæquat, est in eadem specie cum sua causa, et proinde tum ipse tum ejus causa sunt in eadem specie, eamque partialiter accipiunt. Præterea in omni effectu, quantumvis perfecto, aliud est saltem ratione ac formaliter existentia et aliud essentia, atque adeo verissime existit per participationem *esse*. Quamobrem, ut omnia in summam concludamus, aliquid per participationem dicitur vel in genere causæ efficientis vel in genere causæ formalis, id est, vel quia est effectum ab alio, et ab eo recipit *esse* vel formam aliquam, non plene, sed secundum determinatum gradum et mensuram, vel quia coalescit causa aliqua interna seu forma seu actu, cujus receptione tale constituatur, unde fiat, ut ibi distinguendum sit id *quod* est, vel tale est, ab eo, *quo* est, vel tale est.

Ens per
essentiam
describitur.

Jam ens per essentiam opponitur enti per participationem, et definiri potest ens *quod quicquid est a seipso et seipso est*. Dicitur *a seipso*, quia si ens per essentiam non sit a seipso, causam habet, atque adeo per participationem est. Dicitur *seipso*, quia secus est per formam, quæ non est ipsum ens, et consequenter per participationem est, ex supra declaratis. Denique ens per essentiam a seipso et seipso est *quicquid est*. Si enim pars tantum ejus sit seipso et a seipso, alia pars necessario inesset per participationem, totumque ipsum simpliciter participatum foret. Quare aliis vocibus ens per essentiam est illud, in quo nihil est, quod non sit ejus essentia. Vides hinc ens per essentiam debere esse simplex et non potentiale, sed *actum purum*.

§ IV.—ENS INCREATUM ET CREATUM.

Ens increatum
et creatum.

189. Hæc quoque in re coincidunt cum præcedentibus, præsertim cum ente a se et ente ab alio, ut per se patet;

(1) Vide S. Thom. Opusc. sup. Bœt. de Hebdom., lect. 2.

solumque ab his differre videntur, quia ens a se excludit generatim dependentiam ab alio, quam ens ab alio importat; ens vero increatum excludit expresse peculiarem dependentiam creationis. Cæterum ut divisio hæc complectatur quantumque entitatem, sive substantialem sive accidentalem, quæ terminus actionis quomodolibet esse possit, existimo voces *creatum* et *increatum* largius esse sumendas, ut idem valeant ac *factum* et *infectum*, nam non omnis actio vel productio creatio est.

§ V.—ACTUS PURUS ET ENS POTENTIALE.

190. Succedit alia divisio, superioribus prorsus æquivalens, in ens omnino actuale seu actum purum, et in ens potentiale. Actus et potentia invicem opponuntur; quid vero sint, mox declarabitur, licet manifestent omnibus compertumque sit. Sicut ergo pura potentia est illa, quæ omni caret actu, ita purus actus ille dicitur, qui nullam admittit potentiam passivam, sive logicam seu aptitudinem ad *esse* accipiendum, sive physicam seu capacitatem recipiendæ formæ vel perfectionis ulterioris, atque adeo aptitudinem ad ineundam compositionem. Non enim requiritur ad sinceritatem puri actus, ut excludat activam quoque potentiam. Et ratio est, quia actus correspondens potentiæ activæ est operatio. Operatio autem, prout talis, non recipitur in ipso agente habente potentiam activam: et si quando recipitur, ut fit in actionibus immanentibus, ideo recipitur, quia hujusmodi agens simul patiens est ac receptivum, id est quia simul habet potentiam passivam. Non ergo ex eo quod aliquid habeat potentiam activam, formaliter caret actu, quem in se recipere debeat, et ad quem sit ipse in potentia physica: quin potius cum nihil possit agere, nisi in quantum est actu, potentia activa, prout talis, respectu ipsius agentis rationem habet actus et formæ sibi inherents atque efficacitatem agendi conferentis; nec dicitur potentia nisi respectu actus vel actionis, quam ex se effundit, et imprimi subjecto ac potentiæ receptivæ. Unde ratio actus puri non importat exclusionem activæ potentiæ. Immo nihil potest esse actus purus, nisi habeat virtutem ac potentiam activam secum simplicissime identificatam. Secus enim actus ille purus agere non posset,

Quid sit
actus purus

Actus purus non
excludit poten-
tiam activam.

nisi per aliquam virtutem sibi superadditam atque in se receptam; nec posset illam in se recipere, nisi ipse esset subjectum et potentia receptiva, ideoque desineret eo ipso esse purus actus. Est ergo actus purus vel ens omnino actuale id, quod nullam habet admixtam potentialitatem.

E converso ens potentiale est illud, quod admixtam habet potentialitatem. Quare omne ens creatum nequit non esse potentiale, saltem relate ad *esse*, quia cum sit contingens et ab alio, est indifferens, quantum est de se et in potentia ad *esse* accipiendum. Immo vero ens ab alio, eo ipso quod est potentiale in ordine ad existendum, est etiam potentiale in ordine ad potentiam physicam vel receptivam capacitatem, quemadmodum patebit ex dicendis inferius de ente finito ejusque compositione (1).

§ VI.—ENS INFINITUM ET FINITUM.

191. Voces hæ propter ingentia incommoda, quæ ex præpostere intellecta ratione infiniti consequi possunt, accuratissime definiendæ sunt. Infinitum, si vocis etymon spectes, idem sonat ac non finitum. Et quoniam et finitur materia per formam, in quantum materia, quæ ante receptionem formæ alicujus determinatæ erat in potentia ad hanc vel illam, jam terminatur per illam, et ad certum *esse* contrahitur; et e converso finitur etiam forma per materiam, quatenus forma, quæ de se communicari multis subjectis potest, per hoc quod in materia recipitur, fit determinata forma hujus rei: inde est, quod infinitum bifariam dici possit: primo prout se tenet ex parte materiæ, secundo, prout se tenet ex parte formæ. Infinitum prout se tenet ex parte materiæ, idem valet ac *indeterminatum*, et imperfectionem importat, quia excludit et negat perfectionem, quam affert forma; hæc enim dum determinat materiam, perficit illam in certa specie constituendo. *Forma autem non perficitur per materiam, sed magis per eam ejus amplitudo contrahitur: unde infinitum, secundum quod se tenet ex parte formæ non terminatæ per materiam, habet rationem perfecti.* Tota hæc doctrina est S. Thomæ (2).

(1) Cfr. Suarez, disp. 28, *Metaph.*, sect. 1, n. 15-16.

(2) S. Thom., 1 p., quæst. 7, art. 7.

Quid infinitum
vi vocis.

Infinitum
privative
sumptum et se
tenens ex parte
materiæ idem
valet ac
indeterminatum;

Distinctio hæc, ut diserte notat Aquinas (1), in idem recidit ac divisio illa familiarissima S. Doctori aliisque scriptoribus in infinitum *privative* et infinitum *negative* sumptum (2). Infinitum *privative* est illud, *quod natum est habere finem, et non habet; tale autem infinitum non invenitur, nisi in quantitatibus* (3); unde idem est ac indeterminatum, atque imperfectum essentialiter est, utpote privatum forma ac determinatione sibi convenienti. Unde etiam hujusmodi infinitum vel indeterminatum dicitur cognosci non posse, nam neque materia cognosci potest, nisi per formam vel in ordine ad formam; nec quantitas, nisi sit aliquo modo determinata, ut habet S. Thomas (4). Infinitum autem *negative* est illud, quod caret fine vel limite seu termino; sicut e converso finitum in hoc sensu est id, quod finem vel limitem habet. Et planum est, quod in divisione entis, quam nunc explicamus, infinitum accipiatur *negative*, finitum autem prout opponitur hujusmodi infinito *negative*. Cæterum infinitum *negative* sumptum licet *negative* a nobis concipiatur, ac *negative* voce efferatur, *negativum* re vera non est, quia non negat, vel excludit perfectionem vel formam, sed excludit ulterioris perfectionis, id enim limes importat, ac proinde negat imperfectionem.

Quare perperam Pantheistæ cum antiquis Philosophis quibusdam, quorum meminit Aristoteles (5), infinitum definiunt *id, extra quod nihil est*; ex qua notione solent Pantheistæ fallacissime concludere præter infinitum nihil aliud esse posse, ut jam videbimus suo loco; nam proprium est totius, ut

et cur dicatur
incognoscibile.

Infinitum
negative
sumptum et
se tenens ex parte
formæ.
De hoc suac
agendum.

Hujusmodi
infinitum licet
voce negativum
sit, re tamen
positivum est:

et perperam
definiunt
a Pantheistis,
et confunditur
cum
notione Totius.

(1) 3 p. quæst. 10, art. 3 ad 1.um Cfr. 1 p. quæst. 7, art. 1 ad 2.um; quæst. 12, art. 1 ad 2.um; 1.º dist. 3, quæst. 1, art. 1 ad 4.um; lib. 3.º *Contr. Gent.*, cap. 54, vers. fin.

(2) Vide S. Thom., 1.º dist. 3, quæst. 1, art. 1, ad 4.um; dist. 43, quæst. 1, art. 1; 3 p., quæst. 10, art. 3, ad 1.um; *de Potent.*, quæst. 1, art. 2, in princip. et ad 2.um, 5.um, 6.um et 11.um; *Quodlibet* 10, art. 4, ad 2.um; *Compend. Theolog.*, cap. 18.

(3) S. Th., *de Potent.*, quæst. 1, art. 2, init.

(4) 1 p., quæst. 12, art. 1, ad 2.um; 1.º dist. 3, quæst. 1, art. 1, ad 4.um etc.

(5) Arist., lib. 3.º *Physicor.*, text. 62. Cfr. ib. S. Thom., lect. 11 initio; Sylvest. Mauri, *Question. philos.*, lib. 2, quæst. 33.

omnia contineat in se, et ideo dicunt infinitum omnia continere, et extra ipsum nihil esse. Verum hæc definitio confundit infinitum cum Toto et perfecto. *Definitur enim unumquodque totum esse, cui nihil deest; sicut dicimus hominem totum aut arcam totam, quibus nihil deest eorum, quæ debent habere. Et sicut hoc dicimus in aliquo singulari toto, ut est hoc particulare vel illud, ita etiam hæc ratio competit ei, quod est vere et proprie totum, scilicet in universo, extra quod simpliciter nihil est. Cum autem aliquid desit per absentiam alicujus intrinseci, tunc non est totum. Sic igitur manifestum est, quod hæc est definitio totius: Totum est, cujus nihil est extra. Sed totum et perfectum vel sunt penitus idem, vel sunt propinqua secundum naturam. Per hoc igitur manifestum est, quod perfectum est, cujus nihil est extra ipsum (1).*

At bene concipitur posse aliquid esse totum perfectum in aliquo ordine, et, nihilominus non esse infinitum vel illimitatum.

Infinitum dividitur in *simpliciter* infinitum vel extra genus, et secundum quid seu in aliquo genere. Infinitum simpliciter est idem, quod infinitum in essentia, ad proinde continet in se omnem possibilem perfectionem in latitudine entis, quin ullo genere determinato coerceatur. Siquidem infinitas essentia in eo sita est, ut careat res in sua essentia termino vel limite; limes vero perfectionis in latitudine entis est gradus entitatis cum præcisione vel exclusione aliorum. Sicut e converso ens secundum essentiam finitum ab omnibus ita concipitur, ut habeat quidem certum gradum perfectionis, sed cum negatione aliarum perfectionum, quæ vel sunt in alio ente, vel certe possunt esse: unde videmus res finitas intra cancellos suorum generum ac specierum circumscribi, ac limitari. Ens ergo infinitum omnium possibilem et excogitabilem perfectissimum sit, oportet, quodque in se uno perfectiones omnes possibilem perfectissimo modo contineat. Ex quo patet infinitum simpliciter, licet conceptu differat quodammodo, re tamen idem esse, ac ens undequaque et absolute perfectum.

Infinitum
simpliciter
et infinitum
secundum quid.
Describitur
primum.

Infinitum istud
re idem cum
ente
perfectissimo.

(1) S. Thom., *Physicor.*, lib. 3, lect. 11, paragr. c. Nota tamen hic ab Aristotele, cum probat discrimen *Totius ac Perfecti* ab infinito, sermonem haberi de infinito potenciali, de quo mox agendum est.

Liquet etiam, cur ens infinitum dicatur ens sine ulla admixtione non entis.

Cæterum vox *infinitum* ad designandam perfectionem hujusmodi summam transfertur ex quantitate molis. Nam *in iis, quæ non mole magna sunt, hoc est majus esse, quod est melius esse* (1). «Nos enim quia res non concipimus nisi per sensus, ad modum corporum et per proportionem ad illa apprehendimus, et explicamus reliqua omnia. In corporibus autem intelligimus unum esse finitum in quantitate, quatenus ad talem terminum pervenit, et ultra non extenditur; et inter quantitates finitas intelligimus unam esse majorem alia quia altiore terminum attingit; et ad declarandam certam rei magnitudinem, utimur aliqua definita mensura, per cujus multiplicationem cognoscimus rem esse tantæ, minoris, majorisve quantitatis. Simili ergo analogia utimur ad declarandam perfectionem entitativam et virtutem activam rerum; apprehendimus enim in rebus quamdam veluti latitudinem perfectionis entis, in qua sunt varii gradus et quasi partes, et unumquodque ens intelligimus esse finitum vel limitatum per quemdam proprium perfectionis gradum, qui ita intra suam perfectionem terminatur, ut ab aliis præscindat, easque nullo modo in se includat, nec formaliter nec virtualiter; et hoc modo vocamus omnia entia creata, limitata et finita, et inter ea unum concipimus esse majus alio, quia intelligimus illud vel plures ex his perfectionibus participare, vel quasi majorem quamdam partem perfectionis ex tota latitudine entis. Quoniam vero hæc omnia entia participant perfectionem suam a quodam superiori ente, intelligimus necessarium esse quoddam ens, in quo tota perfectio possibilis in latitudine entis aliquo modo contineatur, vel formaliter vel eminenter; et hoc ens vocamus infinitum simpliciter, non in quantitate molis, sed in excellentia perfectionis. Unde hæc infinitas non consistit in extensione aliqua non terminata, sed in tali perfectione entis, quæ licet in se una et indivisibilis sit, non ita præscindat ab aliis entibus, quia omnium perfectionis aliquo modo in se contineat, atque ita non partem perfectionis entis, sed totam eminenti

(1) S. August., *de Trinit.*, lib. 6, cap. 8.

quodam modo in se complectatur. Et ideo quamvis in illa latitudine possint entia finita magis ac magis perfecta in infinitum multiplicari, illud semper omnia superat, et in infinitum superare potest. Hæc ergo excellentia perfectionis in esse et entitate per hanc infinitatem declaratur» (1).

Radix erroris
pantheistici
aperitur

Hinc vides etiam illico radicem pinguissimi erroris, quo pantheistæ notionem infiniti pervertunt. In finitum enim ex præjecta notionem importat plenitudinem et actum omnis perfectionis possibilis. Ex qua notionem si Pantheistæ id dumtaxat conclusissent, in ente simpliciter infinito inesse debere aliquo modo, nempe formaliter vel eminenter et virtualiter, omnem perfectionem, qua præditum esse quodvis ens potest, verissime judicassent; verum non id concluderunt, sed hoc aliud, quod aut malam eorum fidem aut non valde acutum ingenium prodit, videlicet præter ens infinitum nullum aliud saltem substantiale esse posse, quare omnia unum esse, unamque esse in rerum natura substantiam, varietatem autem, quæ nobis ante oculos observari videtur, re vera non esse, nisi in accidentibus unius illius substantiæ infinitæ, vel in idealibus manifestationibus atque evolutionibus successivis infiniti entis. Atqui duo hæc toto cælo inter se distant: in ente infinito inesse debere omnem perfectionem, quæ in quovis ente reperiri potest, et præter ens infinitum non posse aliud ens esse, vel præter perfectionem entis infiniti non posse ullam aliam esse ab illo derivatam ac participatam. Nummus aureus unus continet in se plurium argenteorum valorem, et homo in se uno complectitur perfectionem intelligentis, animalis, viventis, corporis, substantiæ, entis: an ideo dices præter aureum nummum non posse argenteos, aut præter hominem alia animalia viventia vel substantias? Simili ergo modo præter ens infinitum non repugnabit alia esse entia, dummodo ab ipso dependeant tamquam a prima omnium causa. Immo vero tantum abest, ut ens infinitum excludat aliarum substantiarum existentiam, ut potius e converso, infinito ente existente, necesse sit alia præter ipsum entia plura et plura in infinitum posse esse. Nam ens infinitum infinita virtute præditum sit, oportet, quæ proinde

(1) Suarez, disp. *Meta ph.* 28, sect. 1, n. 18.

poterit alia et alia numero et perfectione magis ac magis præstantia creare, quin unquam exhauriatur. Verum hæc nunc breviter innuisse sufficiat.

Adversus notionem infiniti simpliciter hactenus declaratam objici potest sic: In finitum aut est aliquid repugnans, aut certe cognosci a nobis nequit. Et probatur; quia mente fingere nequimus ens hujusmodi omnem complectens perfectionem possibilem, quin exhauriri unquam possit. Præterea ens hujusmodi, quod supponitur infinitum, si apprehenditur a nobis, infinitum esse nequit, nam cognitio finita infinitum apprehendere nequit. Et ratio est, quia infinitum finito contineri non potest. Atqui infinitum finito continetur, si finita idea apprehenderetur. Ergo infinitum apprehendi a nobis nequit.

Obiectio contra
notionem
infiniti

Resp. neg. asserti primum membrum, et secundum *dist.*, cognosci a nobis nequit, ita ut comprehendatur, vel secundum totam suam cognoscibilitatem intelligatur, *conc.*, ita ut nulla de eo a nobis notitia possit haberi, *neg.*

solvitur.

Nam infinitum esse ens realissimum cognoscere mens nostra potest, ac porio cognoscit, cum infinitatem entis in creati demonstrat. Verum nihilominus est clara et intuitiva ideam hujusmodi entis a nobis in hac vita haberi non posse, qualem neque etiam habemus spiritus creati, sed abstractivam, discursivam et analogicam certe habemus. In altera vita, prout fide docemur, videbimus infinitum, secuti est in seipso, ideoque intuitive cognoscemus, verum ne tunc quidem comprehendemus, quia apprehendi infinitum nequit, nisi ab infinito.

Ad primam probationem facilis est responsio. In finitum mente fingere non possumus, representando illud conceptu proprio et intuitivo, at possumus conceptu abstractivo et analogico. Altera vero probatio jam soluta est, quia cognitio finita, quamvis nequeat comprehensive cognoscere infinitum, potest tamen aliquam ejusdem representationem habere. Neque vero ideo infinitum finito contineretur entitative et secundum perfectionem, sed solum representative, et secundum inæquatam dumtaxat imaginem: quod non repugnat.

In finitum secundum quid, vel in genere, est illud quod tantum in aliqua peculiari ratione vel genere caret limitibus.

In finitum
secundum quid.

v. g. in extensione, ut linea infinita; in intensione, ut calor intensive infinitus; in duratione, virtute, etc. (1). Infinitum in quantitate est illud, quod Aristoteles definivit in libro tertio Physicorum (2), cum scripsit id infinitum esse, *cujus secundum quantitatem accipientibus semper est accipere extra: vel cujus partes successive accipienti restant ulterius alia et alia accipiendæ sine fine*: et brevius ab aliis definiti solet id, quod *successive pertransiri non potest, vel finitis acceptionibus exhauriri*. Idcirco hujusmodi infinitum nec numerari proprie posset, nec mensurari finita mensura, etiam a Deo, quia secus jam finem haberet: ideoque «dicitur *innumerabile, immensurabile, impertransibile*, atque etiam *incognoscibile successive*, cognitione scilicet partem post partem accipiente, ac tandem omnes percurrente. Deus tamen unico et simplicissimo intuitu cognoscit quidquid infinitatis in rebus esse potest» (3).

Dividitur infinitum secundum quid in *categorematicum* seu *in actu*, et *syncategorematicum* seu *in potentia*. Infinitum in actu vel *categorematicum* est, quod infinitatem actu positam habere concipitur, sive de facto existere possit sive non; nam de hoc nihil nunc præjudicatum volumus, sed tantum tradere notionem cujusdam infiniti, de cujus possibilitate vel repugnantia solet acriter disputari. Talis foret infinita multitudo, quæ tota simul existens supponatur. Infinitum *syncategorematicum* vel *potestativum* seu *in potentia*, quod *indefinitum* etiam dici solet, et explicatur per *non loi quin plura*, est illud quod actu finitum est, augeri tamen successive sine fine potest, quin unquam ad actualem infinitatem deveniatur: sic æternitas Petri in cælo importat

(1) «Aliquando dicitur etiam infinitum *secundum quid* illud, quod revera in nulla ratione est infinitum, sed tantum habet respectum vel relationem ad infinitum: et sic multi theologi dicunt peccatum mortale esse infinitum secundum quid in malitia, quatenus tamquam offensa respicit Deum, infinitum quoad dignitatem.» (Ant. Mayr, *Philos. port.*, part. 4, quest. 2, art. 1, n. 143). Simili modo actiones humanitatis Christi Domini fuerunt infiniti valoris per respectum ad personam Verbi divini, a qua exercebantur.

(2) Cap. 7, text. 63.

(3) Lossada, *Physic.*, trat. 3, disp. 3, cap. 1. i. Cfr. De Benedictis, *Physic.*, lib. 3, quest. 5, cap. 4, 3.^a *proprietates*.

durations horarias syncategorematicæ infinitas. Quare plane patet quantopere discriminentur duo hæc infinita: nam *categorematicum* est vel certe concipitur esse actu tale, ut nihil majus in eo genere excogitari possit; at vero infinitum *syncategorematicum* semper majus et majus sine fine excogitari potest etiam in eodem genere. Præterea in *categorematico* actus ipse essendi nullos limites agnoscet, in *syncategorematico* autem actus essendi finitus est, et sola potentia essendi majus limitibus caret, quia nullus illi terminus assignari potest, ultra quem nequeat se porrigere. Quare etiam patet indefinitum numquam posse fieri actu infinitum, quia est essentialiter finitum actu.

192. Proprietates infiniti *categorematici* variæ perhibentur quarum saltem aliquæ proportionem quadam etiam infinito simpliciter tali convenire dicendæ sunt:

Prima: *Infinitum nequit resultare ex additione finita, nec reddi finitum ex finita detractone*. Prima pars eandem exprimit veritatem ac commune illud proloquium: *Finitum per additionem finiti nequit fieri infinitum*. Probatur autem utraque pars, quia secus posset infinitum mensurari aut numerari, vel exhauriri finitis acceptionibus, atque adeo finem haberet.

Hinc autem duo colliguntur: 1.º differentiam finiti et infiniti non posse esse aliquid finitum: 2.º finiti ad infinitum nullam esse proportionem. Hæc proprietates, jam per se elucet, quomodo ad infinitum simpliciter seu secundum essentiam applicanda sit.

Ex hac vero infiniti proprietate illico eruitur numeri finiti omnium maximi repugnantia. Sane si possibilis foret numerus finitus omnium maximus, possibilis esset numerus, cui vel non posset adjici nova unitas, vel qui adjecta unitate non cresceret, vel qui per adjectam unitatem fieret infinitus. Atqui repugnat hujusmodi numerus. Nam in primis nefas est cogitare, quod Deus nequeat per suam omnipotentiam finito numero addere unitatem. Sane quomodo infinita esse potest virtus illa, quæ finiti numeri productione exhauriretur, quin posset aliud novum ens producere ultra illum numerum? Repugnat quoque finitum addito finito non fieri majus, quia quod de novo accipit aliquid positivum, quod prius

discrimen
utriusque.

Proprietates
infinitis.

1.^a

Repugnat
numerus finitus
omnium
maximus.

non habebat, profecto augetur. Verum est, quod infinitum novis accessionibus augeri nequeat, sed ideo præcise id contingit, quia infinitum, utpote carens limite, supponitur habere in suo genere quiddam habere potest. Tandem repugnat ex probata modo proprietate, quod numerus finitus adjecta unitate fiat infinitus. Maneat ergo numerum finitum, qui omnium possibilium sit maximus, repugnare (1).

2.^a **Secunda:** *Qualibet infinita multitudo debet continere in se omnes numerorum species infinitis replicatas, videlicet infinitas unitates, infinitos binarios, ternarios, millones etc. Simili modo qualibet infinita magnitudo continet omnes mensurarum species infinitis replicatas.* Ratio, quia si haberet v. g. finitos millones vel leucas, jam exhauriri finitis acceptionibus posset, ac proinde foret numerabilis: quod est contra infiniti rationem.

3.^a **Tertia:** *Si daretur infinitum divisibile, divideretur sine ullo fine in infinita, v. g. in duas infinitas medietates, et hæc singulae in alias infinitas medietates, et ita porro.* Ratio eadem est, quia secus infinitum illud resultaret ex finitorum additione.

Hinc porro sequi videtur, quamvis repugnet P. Hieronymus Fassolus (2), infinitum categorematicum continere infinitas infinitates (3).

4.^a **Quarta:** *Nequit dari infinitum altero infinito majus ea ratione, qua infinitum est, saltem formaliter seu in ratione finem excludentis.* Nam in tantum foret unum infinitum alio majus, in quantum illud excederet. Si autem unum excedit aliud, unum se protendit ultra terminos alterius, quod proinde supponitur terminos habere. Atqui terminos habere infinitum nequit. Ergo infinitum vel nequit alio infinito minus esse, vel si minus est, non est re vera infinitum. Verum licet uno infinito non potest esse majus aliud in eodem ordine, potest tamen esse extra illum ordinem: sic

(1) Cfr. Anton. Mayr. *Philos. perip.*, pars. ultim., n. 1153.

(2) In 1.^a part. S. Thomæ, vol. 1, quest. 7, art. 3 et 4, dub. 6, n. 16.

(3) Vid. Ant. Mayr. *Philos. perip.*, part. 4, disp. 1, quest. 2, art. 2, n. 1156. Cfr. de Benedictis, loc. nup. cit., 4.^a proprietates...

linea infinita major est superficies infinita, vel volumen infinitum (1).

5.^a **Quinta:** *Qualibet pars infiniti est tanta, quantum est totum.* Probatur, nam infinitum nequit dividi, nisi in partes, quarum qualibet sit infinita. Atqui unum infinitum alio majus dari nequit. Ergo.... Hanc proprietatem negat P. Rhodes (2), nixus evidentia principii illius: *Totum est majus sua parte.* Verum equidem nescio, annon satius foret negare possibilitatem infiniti categorematici. Quod totum sit sua parte majus, per se patet. At si conceptus infiniti categorematici realis sit, videtur manifeste sequi, totum non esse majus sua parte. Ergo concludendum videtur repugnare infinitum categorematicum, utpote quod absurda et notissimi principii eversiva proprietate præditum esse demonstratur. Verum de his alibi.

6.^a **Sexta:** *Infinitum neque augeri neque minui potest.* Nam si augeri vel minui posset, daretur infinitum infinito majus.

7.^a **Septima:** *Nequit infinitum ulla ex parte terminari.* Ratio est, quia secus haberet principium et finem. Præterea supponamus v. g. lineam infinitam, quæ initium habeat: ab eo puncto, ubi linea incipit, erunt profecto quædam puncta, quæ infinite distant, secus enim linea non esset infinita: et quædam alia, quæ finite distant. Quid enim vetat assignare punctum ulna vel leuca finite distans ab initio? Esset proinde punctum aliquod ultimum finite distans, post quod cætera infinite distarent, atque adeo postrema illa distantia finita evaderet infinita ex parvæ cujusdam distantie additione. Hæc aliaque plura fuse prosequitur P. Antonius Mayr (3).

Jam circa rationem et originem conceptus infiniti possibilitatemque infinitæ essentiae, sequentia asserta facile probari queunt.

(1) Cfr. S. Thomæ, 3 p., quæst. 10, art. 3, ad 3.um Cfr. de Benedictis fuse de hoc disserens, loc. cit., 5.^a proprietates...

(2) Rhodes, *Philos. perip.*, lib. 2, disp. 3, quest. 3, sect. 2, paragr. 1.

(3) Loc. cit. Cfr. Lossada, loc. cit.; Rhodes, *Philos. perip.*, lib. 2, disp. 3, quest. 3, sect. 2.

193. PROPOSITIO 1.^a Notio infiniti simpliciter non hoc modo efformatur, ut perfectiones finitæ interminabili incrementorum serie auctæ concipiantur, quemadmodum somniavit Lockius (1).

Infiniti notio
non habetur per
finitum
jugem
additionem.

Prob. 1.º quia notio infiniti simpliciter præ se fert objectum simplicissimum. Atqui notio infiniti resultans ex complexu perfectionum, quæ interminabili incremento jugiter augeantur, non simplex, sed compositum objectum exhibet. Ergo...

Major patet. Quia ens infinitum debet esse omnium excogitabile maximum, quodque perfectiones omnes possibili aliquo modo in se omnes complectatur, nempe puras seu simpliciter simplices formaliter, mixtas autem et impuras, seu quæ perfectionem imperfectioni admixtam involvunt, eminenter dumtaxat et virtualiter. Nam cum hujusmodi perfectiones formaliter habitæ alias majores perfectiones excludant, si ens infinitum eas formaliter contineret, necessario careret alia præstantiori perfectione.

Ut ergo ens infinitum sit omnium perfectissimum, nequit habere perfectiones mixtas formaliter, sed eminenter dumtaxat et virtualiter, quemadmodum fusius declarabitur in Theologia naturali. Jam omnis realis compositio perfectione propria entium compositorum essentialiter imperfectionem involvit, excludens longe præstantiorem spiritus actusque simplicis perfectionem. Itaque ens infinitum simplicissimum esse debet.

Prob. 2.º Finitum finito additum infinitum profecto præbere nequit, ut patet ex prima infiniti proprietate. Ergo quantumvis finitæ perfectiones sine fine augescere concipiantur, nunquam ad veri nominis infinitum constituendum pervenient, quamdiu in hujusmodi incrementis nihil nisi finitum accedat. Infinitum proinde non aliter concipitur, quam removendo ab ente omnem perfectionis limitem. Lockianum ergo infinitum, reapse non simpliciter infinitum, sed potius indefinitum præ se fert.

(1) *Essai philos. concern. l'entend. humain*, liv. 2, chap. 15.

194. PROPOSITIO 2.^a Notio finiti non est pure negativa, sed partim positiva, partim negativa.

Primum patet, quia notio pure negativa nihil positivum exhibet. At ens finitum certe positivam aliquam perfectionem habeat necesse est, cum sit verum ens reale. Ergo notio finiti pure negativa non est.

Notio finiti non
est
pure negativa,

Aliunde tamen negationem aliquam necessario et essentialiter involvit ens limitatum, quia limes importat in suo subjecto negationem ulterioris perfectionis.

sed
partim
negativa, partim
positiva.

195. PROPOSITIO 3.^a Notio finiti non fundatur in prævia infiniti notione nec proinde cognoscitur per negationem infiniti.

Propositio hæc est contra Platonem, Cartesium et Ontologos cæterosque, qui ideam entis infiniti ingenitam ponentes, reliqua nos per relationem et limitationem illius cognoscere autumabant.

Notio finiti non
fundatur in
prævia notione
infiniti.

Probatur autem 1.º experientia. Passim enim videmus innumera corpora, innumerasque cogitamus rerum finitarum perfectiones, quin ad comparisonem vel oppositionem cum infinito ente aut ad ullam ejusdem negationem confugiamus.

Prob. 2.º ratione. Ens finitum est ens carens aliqua perfectione vel perfectionis gradu. Atqui ad habendam notionem entis aliqua perfectione carentis necessaria non est cogitatio entis nulla carentis perfectione. Nam sufficit v. g., ut cognoscam leonem tamquam perfectione aliqua carentem, respicere hominem, in quo est rationalitas, loquela aliæque perfectiones, quæ in illo desiderantur. Simili modo homines alios aliis imperfectiores cernimus; eos autem, quos cæteris perfectiores cernimus, adhuc valde finitos esse pro certo habemus, quia in multis deficientes videmus in iis ipsis, quæ generi humano propria sunt; ut alia omittam in quibus, ab aliis rebus superantur.

Dices 1.º Ens finitum revera caret infinita perfectione. Ergo cognosci nequit ut finitum, donec cognoscatur prius infinita perfectio, quam illud excludit.

Resp. neg. conseq. Nam ut aliquid illico noverim finitum, sufficit unam dumtaxat perfectionem vel perfectionis gradum, quo caret, animadvertere.

Dices 2.º Ordo cognitionis ordini reali respondere debet. Atqui secundum realem ordinem prius est infinitum ens, utpote positivum et causa finiti. Ergo.

Resp. dist. Major. Id est cognitio nostra debet res, prout sunt in seipsis, apprehendere, *conc.*, debet quoque in illis cognoscendis ordinem, secundum quem in seipsis sunt, tenere, *neg.* Id enim contra experientiam est, quæ manifestissime testatur, nos eo ordine in rerum cognitionem venire, quo sensibus occurrunt, vel ex sensibilibus species abstrahimus, prout suo loco fuse declarabitur. Interea an audebis negare posse te filium ante patrem, et generatim effectus ante causas, cognoscere? nonne in physicis fere causarum notitiam non assequimur, nisi ex operationibus et effectibus, per quos rerum essentialia nobis patefiunt? Verum jam alibi demonstrabitur notitiam, quam de Deo, ente infinito, habemus, intuitivam non esse et immediatam, sed discursivam haustamque ex rerum creaturarum consideratione, ex quibus veluti per totidem scalas ad divinorum contemplationem assurgimus. Atque idipsum quoque sentiendum est de Deo cognito sub conceptu entis a se necessarij, in-creati et per essentialiam.

196. PROPOSITIO 4.^a Nulla res creata potest esse infinita quoad essentialiam.

Nihil creatum potest esse infinitum simpliciter seu quoad essentialiam

Probatur hac simplicissima et ineluctabili ratione. Omnis res creata essentialiter est ens contingens et ab alio, ac proinde essentialiter excludit perfectionem aseitatis necessitatisque in existendo. Atqui nullum ens essentialiter carens aliqua perfectione potest esse infinitum simpliciter seu quoad essentialiam. Nam ens simpliciter infinitum omnem possibilem in tota entis latitudine perfectionem aliquo modo possideat, necesse est. Ergo nulla res creata potest esse infinita quoad essentialiam (1).

(1) Vide Suarez, *De Deo Uno*, lib. 2, cap. 1 n.

Dices. Potentia divina infinita est. Ergo poterit producere effectum infinitum, siquidem infinitæ virtuti solum infinitus effectus proportionatur.

Resp. neg. conseq. et probationem ejusdem. Et ratio est, quia effectus simpliciter infinitus secundum essentialiam est aliquid contradictionem involvens, ut patet ex allata probatione: Ad infinitam ergo potentiam et virtutem Dei non spectat posse producere infinitum effectum simpliciter, sed effectus perfectiores et perfectiores sine ullo fine, quin unquam ad infinitum simpliciter perveniri possit (1).

Verum quid dicendum de infinitate secundum quid, et primo quidem de infinitate virtualis entis creati? Ut melius resolvatur dubium, bifariam declarari et concipi potest virtualis infinitas: «primo per eminentiam quamdam et æquivalentiam ad res infinitas inferioris ordinis:» quomodo facile admitti potest infinitas virtualis et secundum quid in qualibet re perfecta superioris ordinis comparata ad res ordinis inferioris. Sic enim natura humana v. g. perfectior est «qualibet specie bruti, etiamsi in infinitum multiplicentur: immo illa sola pluris æstimanda est, quantum ad perfectionem naturæ, quam omnes aliæ simul sumptæ. Hæc tamen infinitas re vera non est infinitas nisi nomine tantum; quia nihil aliud est, quam finita quædam perfectio, sub qua possunt infinitæ vel in infinitum multiplicari, eo quod numquam attingant illum gradum et ordinem, in quo res perfectior constituta est» (2).

Alio modo potest infinitas virtualis declarari in ordine ad operationem vel effectum, ut nempe sit virtus infinitæ perfectionis et activitatis. Et quod repugnet ens creatum hujusmodi virtute vel activitate infinita præditum probat Angelicus Doctor ex repugnantia creaturæ quoad essentialiam infinitæ: quia *virtus vel potentia semper consequitur essentialiam* tamquam proprietas ejus: *unde impossibile est, ut essentialia finitæ sit virtus infinita* etc. (3).

Deinde quæri hic posset, utrum possibilis sit magnitudo vel magnitudo actu infinita. Verum controversiam hanc ad

Infinitas virtualis duplex.

Inter unam speciem rerum creaturarum et alteram plures intercedere possunt magis et magis perfectæ sine fine.

Repugnat ens creatum infinitæ virtutis.

Possibilitas infinite quantitatis alibi discutienda.

(1) Vide S. Thom., 1. p., quæst. 7, art. 2; 1.^a dist. 43, quæst. 1, art. 2, etc.

(2) Suarez, disp. *Metaphys.* 35, sect. 3, n. 28.

(3) S. Thom., 1.º dist. 43, quæst. 1, art. 3.